

Հարգելի՛ ընթերցող,

Արցախի Երիտասարդ Գիտնականների և Մասնագետների Միավորման (ԱԵԳՄՄ) նախագիծ հանդիսացող **Արցախի Էլեկտրոնային Գրադարանի** կայքում տեղադրվում են Արցախի վերաբերյալ գիտավերլուծական, ճանաչողական և գեղարվեստական նյութեր՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Նյութերը կարող եք ներբեռնել ԱՆՎՃԱՐ:

Էլեկտրոնային գրադարանի նյութերն այլ կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ ԱԵԳՄՄ-ի թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

Շնորհակալություն ենք հայտնում բոլոր հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ աշխատանքների էլեկտրոնային տարբերակները կայքում տեղադրելու թույլտվության համար:

Уважаемый читатель!

На сайте **Электронной библиотеки Арцаха**, являющейся проектом **Объединения Молодых Учёных и Специалистов Арцаха (ОМУСА)**, размещаются научно-аналитические, познавательные и художественные материалы об Арцахе на армянском, русском и английском языках. Материалы можете скачать БЕСПЛАТНО.

Для того, чтобы размещать любой материал Электронной библиотеки на другом сайте, вы должны сначала получить разрешение ОМУСА и указать необходимые данные.

Мы благодарим всех авторов и издателей за разрешение размещать электронные версии своих работ на этом сайте.

Dear reader,

The Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA) presents its project - **Artsakh E-Library** website, where you can find and download for FREE scientific and research, cognitive and literary materials on Artsakh in Armenian, Russian and English languages.

If re-using any material from our site you have first to get the UYSSA approval and specify the required data.

We thank all the authors and publishers for giving permission to place the electronic versions of their works on this website.

Մեր տվյալները – Наши контакты - Our contacts

Site: <http://artsakhib.am/>

E-mail: info@artsakhib.am

Facebook: <https://www.facebook.com/www.artsakhib.am/>

ВКонтакте: <https://vk.com/artsakhiblibrary>

Twitter: <https://twitter.com/ArtsakhELibrary>

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Մ Ո Ն Թ Ե (Ա Վ Ո)

Օրացույց մինչև 2000 թվականը

ԵՐԵՎԱՆ

1994-ի հունիսի 12-ին ԼՂՀ Մարտունի քաղաքի կենտրոնում տեղադրվեց Մոնթե Մեկֆոնեյնի մարմարե հուշարձանը: Նրա բարձրությունը 5 մետր է, կերտված է ԼՂՀ Ասկերանի շրջանի Հարավ գյուղի վարդապույն (կարմիր) մարմարից: Հուշարձանի հեղինակներն են հայր և որդի Լևոն և Վահե Թորմաջյանները: Քանդակագործ Լևոն Թորմաջյանն այդ արձանը համարել է Մարտիրոս Սարյանի արձանից հետո իր մյուս գլուխգործոցը:

ՄՈՆԹԵ ՄԵԼՔՈՆԵՅԱՆԸ (ԱՎՈՆ) ԵՎ ՔԱՋ
ԶՈՐԱԿԱՆ ԷՐ, ԵՎ ՔԱՋ ԶՈՐԱՎԱՐ

ԼՂՀ Մարտական խաչ առաջին աստիճանի շքանշանը առաջինը
հատկացվել է առասպելական Ավոյին՝ Մոնթե Մեկֆոնեյանին:

Խմբագիր՝ ՄԻՔԱՅԵԼ ԳԱՆՋԱԼՅԱՆ

ՀՈՒՆՎԱՐ

	1995					1996				
Ճրկուշարթի	2	9	16	23	30	1	8	15	22	29
Ճրկեջշարթի	3	10	17	24	31	2	9	16	23	30
Չորեքշարթի	4	11	18	25		3	10	17	24	31
Հինգշարթի	5	12	19	26		4	11	18	25	
Ուրբաթ	6	13	20	27		5	12	19	26	
Շաբաթ	7	14	21	28		6	13	20	27	
Կիրակի	1	8	15	22	29	7	14	21	28	

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆԵՐՆ ՈՒ ՀԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

Ծննդյան տոներ. դեկտեմբերի 31, հունվարի 1, 2 և 6 (նշված այս օրերը ոչ աշխատանքային են):

ՀԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՈՒՆԳՐ

Հիսուս Քրիստոսը ծնվել է 1995 տարի առաջ, Հրեաստանի Բեթղեհեմ քաղաքում: Հիսուսի ծննդյան օրվա մասին քրիստոնեական տարբեր եկեղեցիների մեջ տարբեր կարծիքներ գոյություն ունեն: Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցին Հիսուսի ծննդյան օրը համարում է հունվարի 5-ի լույս 6-ի գիշերը, արևմտյան եկեղեցիները (կաթոլիկական, բողոքական և այլն)՝ դեկտեմբերի 24-ի լույս 25-ի գիշերը: Քրիստոնեական այլ դավանանքի հայերը մեծ մասամբ ընդունում են Հայոց առաքելական եկեղեցու հաստատուն օրը: Հայ ժողովրդի մեջ այդ օրը կոչվում է նաև Փոքր Զատիկ:

Հայոց եկեղեցին Հիսուսի ծննդյան օրվա հետ միասին տոնում է նաև նրա մկրտության օրը, որը կոչվում է ջրօրհնեք (խաչը ջուրն են գցում, ջուրն օրհնում և բաժանում ժողովրդին):

Հիսուսի ծնունդն այսօր մեզ համար խորհրդանշում է լույսի, սրբությունից, սիրո ծնունդ:

Ա Մ Ա Ն Ո Ր

Ամանորը Հայաստանում սկսել են տոնել անհիշելի ժամանակներից: Հրաշյա Աճառյանը հավաստում է, որ վաղնջահայերենում ամ և տաբի բառերը հոմանիշներ չեն եղել: Մեր հենքը տարբերակել են դրանք: Այդ հեռավոր ժամանակներում տաբի նշանակում էր բնդա-

մենը մի տարի, իսկ ամ՝ տարիներ, հոլովք տարիներ: Եվ հայը ոչ միայն չի ասել հազար տարի, այլև երկու կամ երեք տարի, դրա փոխարեն նա ասել է հազար ամ, երկու կամ երեք ամ: Իսկ տարին խեղճ ու կրակ բառ էր և նշանակում էր միայն 365 օրվա գումարը: 5-րդ դարից այդ երկուսի տարբերությունը ջնջվել է, և ամ ու տաբի բառերը դարձել են կատարյալ հոմանիշներ: Արդեն 5-րդ դարում հայը տաբի բառը գործածում էր նաև հոգնակի: Հետագայում ամ-ը որպես ինքնուրույն բառ մի կողմ կանգնեց, իր պարտականությունները հանձնեց տաբի բառին, և ինքը դարձավ սոսկ բարդ բառերի բաղադրամաս: Այնուամենայնիվ, բառաբարդումների մեջ էլ նա պահեց իր վսեմ արժանապատվությունը. գառամյալ՝ խիստ ծեր, հնամյա՝ շատ հին, հազարամյա՝ հազար տարեկան, բազմամյա՝ բազում տարիների...

Ամանորը կազմված է 3 բաղադրամասից. ամ (տարի) պլյուս ա (հոդակապ), պլյուս ևօր, այսինքն՝ նոր տարի: Ամանոր բառն ստեղծվել է այն ժամանակ, երբ ամ բառը նշանակում էր բազում տարիներ: Դա եղել է մեզնից երկուսից երեք հազար տարի առաջ: Ոչ ոք չի կարող ասել նրա ծննդյան ստույգ թվականը: Ամանորի հետ հայերը գործածել են նաև նավասարդ, տարեգլուխ, տարեմուտ բառերը: Նորաթուխ բառ է նոր տարին: Նույնիսկ 18-րդ դարում նոր տարի չեն ասել: Հազիվ մի հարյուրամյակ է, որ նոր տարին եկել ու գրավել է Ամանոր բառի տեղը:

Ամանոր բառի մեջ ծալք-ծալք պատմություն կա: Այդ բառին հայերը մի քիչ երազանք են խառնել: Դա նշանակում է ոչ միայն նոր տարի, եկող տարի, այլև՝ եկող բազում տարիներ, այսինքն՝ կյանքը շարունակվում է, ամանորին կհաջորդի մի ուրիշ ամանոր և այսպես անվերջ: Այնպես որ յուրաքանչյուր ամանորի մեջ կյանքի հարատևությունն իմաստ, եկող տարիների հեք կա: Հին հայը ոչ միայն ամ և տաբի բառերը չի նույնացրել, այլև ամանորին հակադրել է տարին, որպես անցնող, անցավոր մի բան: 14—15-րդ դարերի հանճարեղ իմաստասեր Գրիգոր Տաթևացին, պատասխանելով այն հարցին, թե ինչ է նշանակում տարի, ասում է, որ տարին մի օրվա անկատարված է, որը տանում է մարդու անցյալից և անցյալից անցնող շորս եղանակները, ամիսները, շաբաթները, օրերը մտածելը:

Տարին տանում է, իսկ ամանորը բերում է խաղաղություն, կյանքի մեր հենքը:

Հայկա տոմարով տարվա սկիզբ է համարվել Քրիստոսի ծննդից առաջ 2492 թվականի օգոստոսի 11-ը: Այդ օրը հայ ժողովրդի անվանադիր Հայկ Աղեղնավորն սպանել է թուրքացի Բեկին և իր ժողովրդին բերել ազատություն: Օգոստոսյան օրը հայերը կոչել են նավասարդ, որ նշանակում է նոր տարի: Նավասարդ բառը ամենամեծ հանդիսությունները տեղի էին ունենում Արածանի գետի ափերին, նպատ լեռան փեշերին, Բագրևանդում: Հոնավոր թվականներ կան լինում երկրի թագավորն ու թագուհին, նշանակված գոյություններ, գորապետներ, հայկական բանակը: Տնտեսություններն անկախում

ՈՐ = 6332

№ 07 11 20/8

էին մի քանի օր, որի ժամանակ տեղի էին ունենում հետաքրքրական մրցութիւններ:

Պատմական տվյալները հավաստում են, որ մի որոշակի ժամանակահատվածում հայերն Ամանորը նշել են ոչ թե ամռանը, օգոստոսի 11-ին, այլ գարնանային գիշերահավասարի օրը՝ մարտի 21-ին: Դա տարեգրքի պատահական ընտրութիւնն էր: Հայ քրմերն իրենց բազմամյա դիտարկումներով նկատել են, որ բնութիւնը հարութիւնն է առնում գարնան սկզբին: Այդ օրն էլ հայ մարդը դարձրել է նոր տարի կամ նոր տարեգրքի և նշել այն ցնծալի տոնախմբութեամբ, որով փառաբանել է բնութեան զարթոնքը, հողագործի աշխատանքը, աղերսել աստվածներին, որպեսզի բերքառատ դարձնեն տարին:

Հետագայում հետեւելով քրիստոնէյա ժողովուրդների սովորութիւններին՝ հայերն Ամանորն սկսեցին տոնել հունվարի 1-ին: Մենք դրժկամութեամբ ենք ընդօրինակել ու հաշտվել այն մտքի հետ, որ նոր տարին կարելի է տոնել ձմեռվա կեսին: Արեւապաշտ, արեգակնատենչիկ հայի ոգուն անհարկը էր տարվա արեւավառ մյուս եղանակները թողած ցնծութեան տոն Ամանորը նշել ձմեռվա բուքին ու սառնամանիքին:

Այսպիսով հայ ժողովուրդն իր պատմութեան ընթացքում 3 նոր տարի է ունեցել, որոնք դարերի ընթացքում փոփոխութիւնների են ենթարկվել: 1084 թվականին Հովհաննես Սարկավազ Իմաստասերը տարվա սկիզբ է ընդունել օգոստոսի 11-ը, 1606-ին Ազարիա Զուղայեցին (իսկ 1707-ին՝ նաև Վարդան Կարբեցին) նոր տարին տեղափոխել է մարտի 21-ը, 1759-ին Սիմեոն Նրևանցի կաթողիկոսն իր կազմած օրացույցում տարվա սկիզբ է համարել հունվարի 6-ը՝ Քրիստոսի ծննդյան օրը: 1920-ին Հայաստանում պաշտոնապես ընդունվել է Գրիգորյան տոմարը և որպես տարեսկիզբ՝ հունվարի 1-ը:

Նոր տարվա հայերեն, 7 հոմանիշներն են. Ամանոր, Նավասարդ, Տարեմուտ, Տարեգրքի, Նոր տարի, Կաղանդ, Լոյւ:

ՀԱՅՈՑ ՏՈՄԱՐԻ ԱՄՍԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Նավասարդ. Հայոց հին տոմարի առաջին ամիսն է: Ամսանունը կազմված է նավ(նոր) և սարդ(տարի) բառերից և նշանակում է նոր տարի: Այս ամիսը սկսվել է օգոստոսի 11-ին և վերջացել սեպտեմբերի 9-ին: Հին հայերի համար այս ամսվա 1-ը (օգոստոսի 11-ը) եղել է ժողովրդական խրախճանքների տոն:

Հոռի. Հայոց տոմարի երկրորդ ամիսն է. սկսվել է սեպտեմբերի 10-ին և վերջացել հոկտեմբերի 9-ին: Այս ամսանունը, ըստ պատմագիր ու տոմարագետ Վանական Վարդապետի (1181—1251), առընչվում է հուր բառի հետ: Դա հավանաբար կապվում է տարվա այն ժամանակի հետ, երբ մարդիկ իրենց հավաքած բերքը՝ ցորենը, գարին, գինին և այլն, ամբարում են հորերում: Ըստ աղագեմիկոս Ստ.

Մալխասյանցի, հոռի նշանակում է ուրի ամիս, այսինքն՝ որթատունկի՝ այգեստանի ամիս:

Սահմի. Հայոց տոմարի երրորդ ամիսն է. սկսվել է հոկտեմբերի 10-ին և վերջացել նոյեմբերի 8-ին: Ըստ Վանական Վարդապետի, Սահմի անունն առնչվում է սահմանել բայի հետ, որովհետև իբր այդ ամսում էր սահմանվում ձմռան նախապատրաստական աշխատանքների կատարումը: Ըստ աղագեմիկոս Ստ. Մալխասյանցի, սահմի նշանակում է սերմանց ամիս:

Տրե. Հայոց տոմարի չորրորդ ամիսն է. սկսվել է նոյեմբերի 9-ին և վերջացել դեկտեմբերի 8-ին: Այս ամսանվան ծագումը կապում են Հայոց դպրութեան աստված Տրեի անվան հետ:

Փաղոց. Հայոց տոմարի հինգերորդ ամիսն է. սկսվել է դեկտեմբերի 9-ին և վերջացել հունվարի 7-ին: Այս անունը կապում են քաղեքայի հետ: Հր. Աճառյանը գտնում է, որ Փաղոցը կազմված է «անասնոց խառն» բառերից (քաղ նշանակում է նոխազ, արու այծ) և կապված է անասունների զուգավորման ամսի հետ:

Արաց. Հայոց տոմարի վեցերորդ ամիսն է. սկսվել է հունվարի 8-ին և վերջացել փետրվարի 6-ին: Վանական Վարդապետն այս անունը գրում է Արանց, որովհետև սա այն ամիսն է, երբ ձյունապատ լեռներով ու բլուրներով միայն արանք (տղամարդիկ) կարող են ճանապարհ գնալ:

Մեհեկան (Մեհեկի). Հայոց տոմարի յոթերորդ ամիսն է. սկսվել է փետրվարի 7-ին և վերջացել մարտի 8-ին: Վանական Վարդապետն այդ ամսանունը կապում է տարվա այն ժամանակի հետ, երբ տունկերն ու բույսերը գտնվում են դեռևս մեռյալ, ձյունաթաղ վիճակում:

Արեգ. Հայոց տոմարի ութերորդ ամիսն է. սկսվել է մարտի 9-ին և վերջացել ապրիլի 7-ին: Ամսանունն առաջացել է արեգակ բառից: Այդ ամսին արեգակի զորութեամբ արթնանում է բնութիւնը: Խոր անցյալում, երբ հայերն իրենց Տարեգրքի՝ նոր տարին սկսում էին բնութեան զարթոնքին՝ գարնան առաջին ամսին, Արեգը եղել է Հայոց տոմարի առաջին ամիսը:

Ահեկան. Հայոց տոմարի իններորդ ամիսն է. սկսվել է ապրիլի 8-ին և վերջացել մայիսի 7-ին: Ամսանունն առնչվում է կրակ, հուր բառերի հետ: Այդ ստուգաբանութիւնը կապվում է գարնան զարթոնքի հետ:

Մարեթի. Հայոց տոմարի տասներորդ ամիսն է. սկսվել է մայիսի 8-ին և վերջացել հունիսի 6-ին: Ըստ Վանական Վարդապետի, դա այն ժամանակն է, երբ մայրիք (ծառերը) կանաչում են ու տերեւակալում:

Մարգաց. Հայոց տոմարի տասնմեկերորդ ամիսն է. սկսվել է հունիսի 7-ին և վերջացել հուլիսի 6-ին: Անունը կապում են մարգ բառի, այսինքն՝ խոտհնձի, խոտհարքի հետ:

Հրոտից. Հայոց տոմարի տասներկուերորդ ամիսն է. սկսվել է հուլիսի 7-ին և վերջացել օգոստոսի 5-ին: Անունն առաջացել է հուր

բառից, որովհետև ամիսը համընկնում է տարվա ամենաշոգ ժամանակին:

Ավելյաց. Հայոց տոմարի տասներեքերորդ (լրացուցիչ) ամիսն է. ունեցել է 5 օր՝ հասարակ տարիներին և 6 օր՝ նահանջ տարիներին: Սկսվել է օգոստոսի 6-ին և վերջացել օգոստոսի 10-ին: Ավելյաց նշանակում է ավելացած՝ տարվա 12 ամսից ավելացած օրերը:

Ծնթաղրվում է նաև, որ հայոց ամսանունները դիցաբանական ծագում ունեն: Որոշ տոմարագետներ գտնում են, որ հայոց տոմարի ամիսները կոչվել են Հայկ Աղեղնավորի 12 ուտրերի և զուտրերի անուններով:

ՀԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Անուններ են ունեցել նաև հայկական ամսվա բոլոր 30 օրերը և Ավելյաց ամսվա 5 օրը: Ահա դրանք.

1. Արեգ, 2. Հրանդ, 3. Արամ, 4. Մարգար, 5. Ահրահ, 6. Մագդեղ, 7. Ասողիկ, 8. Միհր, 9. Մուպրեհ, 10. Մուրց, 11. Երեզկան, 12. Անի, 13. Պարխար, 14. Վահառու, 15. Արամազդ, 16. Մանի, 17. Ասակ, 18. Մասիս, 19. Անահիտ, 20. Արագած, 21. Գրգուտ, 22. Կորդուխ, 23. Մմակ, 24. Լուսեակ, 25. Յրոն, 26. Նպատ, 27. Վահագն, 28. Սիմ, 29. Վարագ, 30. Գիշերավոր:

ԱՎԵԼՅԱՑ ԱՄՄՎԱ ՕՐԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

1. Փայլածու, 2. Արուսյակ, 3. Հրատ, 4. Լուսերագ, 5. Երևակ: Այս օրանունները ոչ միայն արտացոլում են Հայկական լեռնաշխարհի նշանավոր տեղանունները, այլև հայոց յուրովի դիցաբան են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Հայերն ունեցել են ոչ միայն իրենց ազգային ամսանուններն ու օրանունները, այլև օրը (գիշերն ու ցերեկը) բաժանել են 24 հավասար մասերի (ժամերի) և դրանց տվել հետևյալ անունները.

ՅԵՐԵԿՎԱ ԺԱՄԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Այգ, Մայգ, Զայրացյալ, Ճառագայթյալ, Շառավիղյալ, Երկրատես, Շանթակող, Հրակաթ, Հուրփայլյալ, Քաղաքյալ, Արագոտ, Արփոդ:

ԳԻՇԵՐՎԱ ԺԱՄԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Խավարուկ, Աղջամուղ, Մթացյալ, Շաղավառ, Կամավառ, Բավական, Հավաքափյալ, Գեղակ, Լուսանեմ, Առավառ, Լուսափայլ, Փայլածու:

Այս անունների մեջ ի հայտ է գալիս հին հայերի փեղագիտական

հաշակը՝ ցերեկվա ու գիշերվա առանձին պահերի երանգները զանազանելու հարցում: Դրանցից մի քանիսը ժամանակակից հայերենում պահպանվել են արդեն ոչ թե որպես ժամանուն, այլ ցերեկվա ու գիշերվա որևէ պահը ցուցանող հասկացություն (օրինակ, այգ, աղջամուղը, առավոտ):

Տ Ր Տ Ո Ւ

Տրտուն կամ Քարթառը Արցախի մայր գետն է, Կուր գետի աջ վտակը: Երկարությունը 200 կմ է: Սկիզբ է առնում Ղարաբաղի բարձրավանդակից, 3158 մետր բարձրությունից: Ակունքները բխում են Ռումբասար լեռներից, Մոավ սարից: Մակար Բարխուդարյանը Տրտուն կոչել է Արցախի նեղոս: Միջնադարյան հայ գուսաններից մեկը գրել է.

Հարյուր վաթսուն և վեց աովի մայր,
Դարձյալ հզոր ու հորդառատ իմ Տրտու:

Ժամանակին Տրտուի վրա եղել են քառասունից ավելի կամուրջներ: Այժմ մնացել են մի քանիսը: Ամենահին կամուրջը կառուցվել է մ. թ. ա. առաջին դարում, հայոց Տիգրան Բ Մեծ արքայից արքայի ժամանակներում և կոչվել է Տիգրանական: Գտնվում էր Զրաբերդից քիչ ներքև: Պահպանվել են այդ կամրջի խելերը:

Տրտուի վրա են կառուցված Սարսանգի ջրամբարն ու էլեկտրակայանը: Վերջինս էներգիայով ապահովում է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության պահանջները:

Տրտուն արցախահայերի սրբազան գետն է:

ՉԱՆԱԶԱՆՔ

1989 թվականից էջմիածին ֆաղաֆում Սուրբ էջմիածին տաճարին, Մայր աթոռին հարող հրապարակը անվանակոչվել է ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐՁԻ ԱՆՎԱՆ:

1989 թվականից էջմիածին ֆաղաֆում Արարատյան պողոտային հարող՝ դեպի Գրիգոր Լուսավորչի հրապարակը տանող Կոմունարների փողոցը վերանվանվել է 301 ԹՎԱԿԱՆԻ անվան:

ՅՈՒՐԻ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՄՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄԸ

Աշխատիր հրճվել քո ունեցածով
Ու չվշտանալ լուսնցածով...
Աշխատիր հրճվել օրվա տվածով
Ու չվշտանալ լավածով...
Աշխատիր հրճվել հայտնաբերածով
Ու չվշտանալ չհասցրածով...
Թեկուզ գտածդ կաթիլ է լնին,
Իսկ չգտածդ ահեկի ծով...

ՓԵՏՐՎԱՐ

	1995				1996			
Երկուշաբթի	6	13	20	27	5	12	19	26
Երեքշաբթի	7	14	21	28	6	13	20	27
Չորեքշաբթի	1	8	15	22	7	14	21	28
Հինգշաբթի	2	9	16	23	1	8	15	22
Ուրբաթ	3	10	17	24	2	9	16	23
Շաբաթ	4	11	18	25	3	10	17	24
Կիրակի	5	12	19	26	4	11	18	25

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՏՈՆԵՐԸ

Փետրվարի 14-ին

Տեսանլընդառաջ, Քրիստոսի քառասնորյա ընծայումը տաճարին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՐԱՏԱՆԻ

Խղճմտանք ունեցողի հանդեպ Աստու քարեհանությունը կիրակի շունի:

Առանց Աստու փեշին ֆսվելու մարդկային երջանկության ակրն-քարքր օր ու տարի չի դառնա:

Գծի աղուեր Աստված է աղում:

ԱՍՏՎԱԾԱՇՈՒՆԸ

Աստվածաշունչը մարդկային քաղաքակրթության մեծ նվաճումներից է: Նրանում ամփոփված են անհիշելի ժամանակներից եկող կյանքի փիլիսոփայությունը, մարդկանց կուտակած գեղեցիկ կենսափորձը, տիեզերքի, աշխարհի արարման ու պատմական անցքերի վերաբերյալ մեր նախնիների պատկերացումները, որոնք հաճախ սերտորեն առնչվում են գիտության տվյալներին:

Աստվածաշունչը բաղկացած է երկու մասից՝ Հին կտակարան և Նոր կտակարան: Ամբողջ Աստվածաշնչի մեջ մտնում են 75 տարբեր գրքեր, որոնցից 48-ը Հին կտակարանի գրքեր են, 27-ը՝ Նոր կտակարանի: Այս գրքերը գրվել են շուրջ 40 հեղինակների կողմից և տարբեր ժամանակներում՝ 1500 տարիների ընթացքում, Հին կտակարանի գրքերը գրվել են Հիսուս Քրիստոսի ծննդից առաջ, այսինքն՝ նախքան 1 թվականը: Այդ գրքերը գրվել են հին հրեերեն (եբրայերեն): Նոր կտակարանի գրքերը գրվել են Հիսուսի խաչելությունից հետո՝ մինչև առաջին դարի վերջը (մինչև 1 թվականը), հին հունարեն:

Հրեա հոգևորականները դեռ շատ հնում Հին կտակարանի գրքերը հավաքել ու միավորել են որպես մեկ ամբողջական գիրք: Քրիստոսյա հոգևորականներն էլ հավաքել, ստուգել ու որպես մի ամբողջական գիրք միավորել են Նոր կտակարանի գրքերը: Եվ ահա Հին և Նոր կտակարանները միասին մի ամբողջական գրքում կազմել են Աստվածաշունչ մատյանը, որը դարեր շարունակ քրիստոսյա ամբողջ աշխարհի Սուրբ գիրքն է եղել և է:

Հույներն այն անվանել են հենց Գիրք, հունարեն՝ Բիբլիա: Այս անունը տարածվեց աշխարհի լեզուների մեջ, իսկ հայերը գիրքը կոչեցին ճիշտ անունով՝ Աստվածաշունչ:

Աստվածաշունչն ամբողջությամբ կամ նրա առանձին մասերն այսօր թարգմանված են ավելի քան 1700 լեզուներով: Դա ամենից ավելի շատ թարգմանված ու հրատարակված գիրքն է:

Հայերն աշխարհում առաջիններից էին, որ թարգմանեցին Աստվածաշունչը: Հայոց կաթողիկոս Սահակ Պարթևը և վարդապետ Մեսրոպ Մաշտոցն իրենց աշակերտների հետ՝ սկսած 405 թվականից, շուրջ 30 տարում, ամբողջությամբ թարգմանեցին Հին ու Նոր կտակարանները: Այդ թարգմանությունը լավագույնն է մյուս թարգմանությունների մեջ, ուստի և կոչվում է Թարգմանությունների թագուհի:

Հայերն առաջիններից են եղել նաև Աստվածաշունչը տպագրելու գործում: Հին կտակարանի գրքերից մեկը՝ Սաղմոսարանը, հայերեն առաջին անգամ տպագրվել է 1565 թվականին, Վենետիկում, Աբգար Դպիր Թոխաթեցու կողմից:

Հայերեն ամբողջ Աստվածաշունչն առաջին անգամ տպագրվել է 1666—1668 թվականներին, Ամստերդամում, Ռսկան վարդապետ Երեմիայի կողմից: Դա 1436 էջանոց մի հսկա գիրք է, գեղեցիկ նկարազարդումներով: Դրանից հետո հայերեն Աստվածաշունչը թե՛ գրաբար, թե՛ աշխարհաբար շատ անգամ է տպագրվել: Ամենից ավելի շատ տպագրվել է Նոր կտակարանը:

Աստվածաշունչը մեծ դեր է կատարել հայ ժողովրդի մտավոր ու հոգևոր զարգացման գործում, նրա ազդեցությունը հսկայական է հայ գրականության, արվեստի, պատմագրության, բանասիրության վրա: Հայոց հին ու միջնադարյան գրականությունը հասկանալու համար կարևոր է Աստվածաշնչի իմացությունը:

ՉԱՆԱԶԱՆԸ

Անվանի բանաստեղծ ու բանասեր՝ Արսեն Բազրատունու գտնված պահվում է Վենետիկի Սուրբ Դավաթ կղզու Միխրաբյան միաբանության բանգարանում:

Օ՝ տայր ինձ զծուխ ծխանի
 Եվ զառավոտն նավասարդի,
 Զվազելն եղանց
 Եվ զվարդելն եղջերուաց.
 Մեք փող հարուաք
 Եվ թմբկի հարկանեաք
 Որպես օրեն էր թագավորաց:

Սա հայկական Ամանորին նվիրված ամենահին ստեղծագործությունն է: Քերթողական այս հանճարեղ բեկորը, որ ստեղծել են Գողթան գուսանները, գրի է առել և մեզ հասցրել Գրիգոր Մագիստրոս Պահլավունին: Ուսումնասիրողները հավաստում են, որ այս խոսքերն արտասանել է հայոց մահամերձ արքա Արտաշես Բ-ն, որը եղել է Արտավազդ Բ-ի որդին և թագավորել է Քրիստոսի ծննդից առաջ 30—20 թվականներին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՐԱՏԱՆԻ

Աստվածապաշտ ու աշխատասեր մարդը նույնիսկ սովի տարում սոված չի մնա:

Ոչ ոք չի կարող Աստծու տվածն ամբողջովին հափշտակել:

Բարությունը հալեցնում է, անելությունը՝ սառեցնում, աստվածապաշտությունը՝ բարեխառն դարձնում:

Աստծուց չվախեցողի նամփան շուտ է թեփվում:

Հնարավոր է, որ Աստված մի օր վերաձևի իր ստեղծած աշխարհը: Այս հարցին աստվածաբանը պատասխանեց. ոչ, Աստված կատարյալ է ստեղծել աշխարհը, մարդը դեռ չի հասցրել կարգին նայելու իր շուրջը: Եթե նայե՞ր՝ կիմանար, որ ամենակատարյալ բանը Աստծու ստեղծած աշխարհն է:

ԹՈՌԱՆՍ ԼԵԶՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽԱՂԸ

Թոռս՝ 9 տարեկան Աբամբ, 1993 թվականի հունվարի 21-ին ամաց:

— Պապիկ, ես մի խաղ եմ հնարել, որը մի քիչ խելոֆացնում է: Օրինակ, 7 տառանի ԽԱՂԱԼԻՔ բառի մեջ իրար հաջորդող 7 բառ կա. խաղ, աղ, խաղալ, աղալ, ալ, ալիք, լի: 10 տառանի ԱՆԿԱՐԳԱՊԱՀ բառի մեջ 10 բառ կա. անկար, նկար, կա, կար, անկարգ, կարգ, գա, ապա, պան, ան:

ՍԱՐՏ

	1995				1996					
Երկուշաբթի	6	13	20	27	4	11	18	25		
Երեքշաբթի	7	14	21	28	5	12	19	26		
Չորեքշաբթի	1	8	15	22	29	6	13	20	27	
Հինգշաբթի	2	9	16	23	30	7	14	21	28	
Ուրբաթ	3	10	17	24	31	1	8	15	22	29
Շաբաթ	4	11	18	25		2	9	16	23	30
Կիրակի	5	12	19	26		3	10	17	24	31

Մյուտոնի (մեռոնի) պատմությունից

Ե Ղ Ր Գ Ո Ւ Տ

Հայոց աշխարհում ծառայատ չոթ անկյուն կա, որտեղից բացվող ամեն մի տեսարան յոթնապատիկ դրախտ է թվում մարդուն: Դրանցից մեկը Եղրդուտն է, որ գտնվում է Տուրուբերանի Տարոն գավառում, Մուշ քաղաքից ոչ հեռու, Մշո դաշտի հարավ-արևմտյան կողմում, Միմ լեռան վրա՝ անտառախիտ մի տեղ: Այստեղից նայելիս աչքիդ առջև բացվում է Մշո ընդարձակ, ծիծաղախիտ ու կանաչավետ դաշտը: Դա արտասովոր գեղեցիկ ու ակնապարար տեսարան է: Ասում են հնում մշեցի ծերունիները գալիս էին Եղրդուտ, ըմբռնելով այդ տեսարանը և քսան տարով երիտասարդացած վերադառնում տուն:

Երրորդ դարում այստեղ վանք է կառուցվել: Ոմանք նրա հիմնադրումը վերագրում են Թադեոս Առաքյալին, իսկ Քերթողահայր Մովսես Խորենացին գրում է, թե այն կառուցել է Մեծն Վրթանեսի հայրը: Մինչև Եղրդուտ անունն ստանալը սա կոչվել է Շիշ յուղո վանք: Յուղի շիշը նշանակում է նաև մյուռոնաման: Մյուտոնը բուրավետ նյութ է, որ կաթողիկոսի օրհնությամբ ու ձեռքով պատրաստվում է ձիթապտղի յուղից՝ խառնելով բալասան և քառասուն տեսակ հոտավետ խոնկեր, փայտեր ու բույսեր: Ապա այն բաժանվում է հայոց եկեղեցու բոլոր թեմերին և օգտագործվում եկեղեցական ծեսերում: Հայկական մագաղաթյա մի ձեռագրում՝ գրված ամի 1669, կա մի գրվածք, որ կոչվում է «Պատմություն մեռոնօրհնության մասին»: Ահա նրա կարճառոտը. «Մովսես մարգարեն Միմա լեռան վրա Աստծուց անուշահոտ ծաղիկներ ստանալով՝ պատրաստեց դրանցից մեռոն, որով հետագայում օծում էին մարգարեներին և թագավորներին: Երբ հարայեցինքը հաստատվեցին Ավետյաց երկրում, այդ մեռոնը պահվում էր իրենց մոտ՝ Երուսաղեմի տաճարում: Տաճարի կործանումից հետո, Եղիսաբեթը՝ Զաքարիա քահանայի կինը, մեռոնը տարավ լեռան վրա և ճեղքելով ժայռ՝ այն պահեց այնտեղ:

Զարարիայի և Եղիսաբեթի որդի Հովհաննեսն սկսեց մկրտել: Նա այդ մեռնով օծում էր ժողովրդին: Երբ Հերովդես թագավորի հրամանով զլիսատեցին Հովհաննեսին, մեռնը վերցրեց մի մեղավոր կին (Մարիամ Մագդաղենացին), որն էլ հետագայում դրանով օծեց Քրիստոսին:

Իրանից հետո, երբ Քրիստոսի աշակերտները մեկնեցին Ավետարանի քարոզության, այդ մեռնն իր հետ վերցրեց Թադեոս Առաքյալը՝ հայոց առաջին լուսավորիչը, որի միջոցով բուժվեց Աբգար թագավորի որդին: Թադեոս Առաքյալը մեռնը մի ծառի վրա թողնելով՝ մեկնեց Մանատրուկ թագավորի մոտ: Հետագայում մեռնի պահված տեղի մասին տեսիլքով իմացավ հայոց երկրորդ լուսավորիչ Գրիգորը, որը Տրդատ թագավորի աշակցությանը այդ վայրում կառուցեց մի եկեղեցի՝ Հովհաննես Կարապետի (Մկրտչի) անունով: Այստեղ, Եղբորդուտ վայրում, պահվում է անսպառ այդ մեռնը: Այստեղ էլ գտնվում է Եղբորդուտի հայտնի միաբանությունը»:

Տեսնում եք, թե որտեղից է սկիզբ առնում հայկական մյուռոնը: Այնպես որ դա միայն ծիսական արարողության համար սրբազան համարվող հեղուկ չէ, այլ տարեգրություն, սովորույթի, ծառի ավիշի ու ծաղկահյուսթի, խնկի, ուտիխի, խեժի պատմություն:

Ամեն անգամ նոր մյուռոնի մեջ հին մյուռոն է խառնվում: Եվ յուրաքանչյուր նոր մյուռոնի (վերջին մյուռոնը պատրաստվել է 1991 թվականի սեպտեմբերի 29-ին, Ամենայն հայոց կաթողիկոս Վազգեն Առաջինի օրհնությամբ) մեջ մի մասնիկ, մի ճառագայթ կա Գրիգոր Լուսավորչի օրհնած առաջին մյուռոնից:

Մյուռոնի հետ կապ ունեցող հայոց ամենահին վանքը Եղբորդուտն է, որի համար էլ այն որոշ ժամանակ անվանել են Շիշ յուզո: Բայց մեկուկես հազարամյակ վանքը կոչվել է Եղբորդուտ՝ այդտեղ աճող եղրդի ծառերի պատճառով: Եղբորին կամ եղվորին ուսենու նման, բայց հոտավետ ծառ է, որի օտերից կոզովներ են գործում և ցախավել կապում:

Մի անգամ Եղբորդուտի վանահորը հարցրին.

— Այս ծառը համարյա չի տարբերվում ուսենուց, ինչո՞ւ սրան ուսենի չեն ասում:

— Ուս նշանակում է ճյուղ, ոստ, ստեղն, ընձյուղ, սրանից է առաջացել ուսի անունը, որի իմաստն այն է, թե դա անպտուղ և միայն ուս տվող ծառ է: Իրավ է, մեր եղբորին էլ է փափուկ ու ճկուն ճյուղեր տալիս կոշով ու շվան հյուսելու համար, բայց սրանք ուսենու ճյուղեր չեն, նուրբ են ու դյուրահյուս: Իրա համար էլ եղբորի է կոչվում և ոչ թե ուսենի:

Ո՛Վ ՍԻՐՈՒՆ-ՍԻՐՈՒՆ
(Ժողովրդական)

Ո՛վ սիրուն-սիրուն, երբ որ ես կրկին
Հանդիպում եմ քեզ իմ ճանապարհին,
Նորից այրում են հուշերս անմար,
Նորից կորչում են և՛ ջուռն, և՛ դագար:

Ո՛վ սիրուն-սիրուն, ինչո՞ւ մոռեցար,
Սրբախ գաղտնիքը ինչո՞ւ իմացար.
Մի անմեղ սիրով ես քեզ սիրեցի,
Բայց դու, անիրավ, դավաճանեցիր:

Ա՛խ, ԼՅԵ տեսնեմ ես օրից մի օր՝
Շքշքում ես զու էլ տխուր ու մղոր,
Բնկեր կդառնամ ես քո վշտերին,
Մենակ չեմ թողնի իմ սիրած յարին...

1958

Թ Ո Ր Գ Ա Ն

Թորդան ավանը հնում մտնում էր Բարձր Հայք նահանգի Դարանաղի գավառի մեջ: Գտնվում էր Սեպուհ լեռան արևելյան լանջին: Ե՛վ հեթանոսության շրջանում, և՛ քրիստոնեության տարածման ժամանակ եղել է կրոնական նշանավոր կենտրոն: Այստեղ են թաղվել Գրիգոր Լուսավորիչը, մի քանի ուրիշ կաթողիկոսներ, Տրդատ Գ թագավորը, հայ Արշակունի ուրիշ թագավորներ:

Թորդան տեղանվան երկու բազազրամասերն էլ գրեթե նույն իմաստն ունեն: Թոր նշանակում է ջրի պես վազել, դան կամ դոն նշանակում է ջուր (հենց Գոն գետի անունն ունի ջուր իմաստը): Այսպիսով Թորդան նշանակում է վազող ջուր, ջրաշատ վայր: Այդպես է կոչվել, որովհետև Սեպուհ լեռան այն լանջը, որի վրա ավան է կառուցվել, եղել է աղբյուրաշատ:

ԳԻՏԵՔ, ՈՐ...

Ամերիկյան դուարի հատուկ կանաչ գույնը ստացել է հայ քիմիկոս Խաչատուր Սեբրեյանը՝ 19-րդ դարի 1-ին կեսին:

ԱՊՐԻԼ

	1995				1996				
Ծրկուշաբթի	3	10	17	24	1	8	15	22	29
Երեքշաբթի	4	11	18	25	2	9	16	23	30
Չորեքշաբթի	5	12	19	26	3	10	17	24	
Հինգշաբթի	6	13	20	27	4	11	18	25	
Ուրբաթ	7	14	21	28	5	12	19	26	
Շաբաթ	1	8	15	22	29	6	13	20	27
Կիրակի	2	9	16	23	30	7	14	21	28

Հիշատակի օր

Ապրիլի 24-ը Եղեռնի զոհերի հիշատակի օրն է (ոչ աշխատանքային օր):

ՄԱՅՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆ

Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն խորհրդի 1994-ի մարտի 30-ի որոշմամբ ապրիլի 7-ը հայտարարվել է Մայրության և գեղեցկության տոն (ոչ աշխատանքային օր):

Հայ առաքելական եկեղեցին այդ օրը նշում է որպես Սուրբ Մարիամ Աստվածածնի ավետման օր (Մարիամ Աստվածածնի հղիանալու օրը):

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՏԱՃԱՐԸ ՀԱՎԵՐԺՈՒՄ Է ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀԵՏ

Հայոց թագավոր Աբաս Բագրատունին, որը եղել է Սմբատ Առաջին Բագրատունի թագավորի կրտսեր որդին և Աշոտ Բ Երկաթ Բագրատունու եղբայրը, տասներորդ դարի երևելիներից էր: Շինարար այր էր: Սպարապետանիստ Կարս բերդաքաղաքը դարձրել էր արքայանիստ, այնտեղ հիմնել Առաքելոց եկեղեցին, որը մինչև այժմ էլ կանգուն է: Ասքը նրա մասին ասում է. մի անգամ զորապետներից մեկը դիմում է նրան և ասում.

— Տեր իմ, մինչև արքա դառնալը դու սպարապետ էիր, իսկ սպարապետը պետք է ամրոց կառուցի և ոչ թե եկեղեցի:

— Եկեղեցին էլ հոգևոր ամրոց է, զորապետ, — պատասխանում է Աբաս Բագրատունին, — բոլոր ամրոցներն էլ ի վերջո քանդվում են և հազվադեպ են վերակառուցվում, իսկ եկեղեցական տաճարները երկար կյանք են ունենում, կարելի է ասել՝ զրեթե հավերժում են ժողովրդի հետ:

ՄԱՅԻՍ

	1995					1996			
Երկուշաբթի	1	8	15	22	29	6	13	20	27
Երեքշաբթի	2	9	16	23	30	7	14	21	28
Չորեքշաբթի	3	10	17	24	31	1	8	15	22
Հինգշաբթի	4	11	18	25		2	9	16	23
Ուրբաթ	5	12	19	26		3	10	17	24
Շաբաթ	6	13	20	27		4	11	18	25
Կիրակի	7	14	21	28		5	12	19	26

ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆ

Մայիսի 28-ը Հայաստանի Հանրապետության Անկախության օրն է (ոչ աշխատանքային օր):

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆ

Մայիսի 9-ը Խաղաղության տոնի օրն է (աշխատանքային օր):

451 թվականի մայիսի 26-ին տեղի ունեցավ Ավարայրի նակատամարտը:

***

1918 թվականի մայիսի 22—28-ին տեղի ունեցավ Սարդարապատի ներսամարտը:

***

1918 թվականի մայիսի 28-ին ստեղծվեց Հայաստանի Հանրապետությունը:

Հայ եկեղեցու տոներ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Համբարձումը Հիսուսի փառավորյալ մարմնով երկինք բարձրանալու ու իր հոր՝ Աստծու աջ կողմը նստելու հիշատակն է: Համբարձումը տեղի ունեցավ Ձիթենյաց լեռան վրա, առաքյալների աչքի առաջ: Այժմ լեռը կոչվում է Համբարձման լեռ:

Համբարձման օրը գույնզգույն զգեստներ հագած աղջիկները ծաղիկ քաղելով և ջան գյուլում երգելով կազմակերպում են գրոսանք և վիճակախաղ: Ջան գյուլումը կարելի է համարել հեթանոսական շրթջանի զարնանային պաշտամունքի մնացորդ, երբ գովերգում էին ծաղիկները և ապագայի համար գուշակություններ կատարում:

Տրանսանայ երգիչ ու երգահան Շառլ Ազնավուրը 1988 թվականի դեկտեմբերի 7-ի երկրաշարժից հետո նյութական հսկայական օգնություն է ցուցաբերել մայր հայրենիքին: Գյումրեցիներն ասում են, որ Շառլը երկնից իջած հրեշտակ է, որի աչքին նախ Գյումրին է երևում, հետո աշխարհի մյուս կողմերը:

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԹԱԳՈՒՂԻ

Սուրբ Գիրքն աշխարհի բոլոր լեզուներում կոչվում է Բիբլիա, այսինքն՝ գիրք, և միայն հայերենն է, որ ի զորու է եղել ճշգրիտ թարգմանել այն՝ Աստվածաշունչ: Լեզվի գեղեցկության հետ հայերեն Աստվածաշունչն ունի մի այլ արժանիք ևս. այն, լինելով խիստ հայեցի, միաժամանակ զարմանալիորեն ճիշտ է արտացոլում բնագրի միտքն ու ոգին: Այդ պատճառով էլ Փրանսիացի նշանավոր գիտնական ևս կրողը Աստվածաշունչի հայերեն թարգմանությունը համարել է Քաղուհի բոլոր թարգմանությունների մեջ:

	1995				1996			
Նրկուշարթի	5	12	19	26	3	10	17	24
Սրեքշարթի	6	13	20	27	4	11	18	25
Զորեքշարթի	7	14	21	28	5	12	19	26
Հինգշարթի	1	8	15	22	6	13	20	27
Ուրբաթ	2	9	16	23	7	14	21	28
Շաբաթ	3	10	17	24	1	8	15	22
Կիրակի	4	11	18	25	2	9	16	23

Հունիսի 1-ը Երեւանի պաշտպանության միջազգային օրն է:

ՄԵՍ ՔԻՓ

Գառմազան փաստերը հավաստում են, որ նշանավոր մարդկանցից շատերը մեծ քիթ են ունեցել: Դրա համար էլ ասում են, թե մեծ քիթ ունեցողն արտասովոր բնդունակություններ է ունենում:

Պուտարքոսի վկայությամբ, Հռոմի հռչակավոր օրենսդիր Նումա Պոմպիլիոսի քիթն ուներ ավելի քան 15 սանտիմետր երկարություն:

Մեծ քիթ ունեին նաև կիկլոբոսն ու Սոլոնը:

Հռոմեացի բանաստեղծ Օվիդիոսի քիթն այնքան մեծ էր, որ իր ժամանակակիցները նրան կոչում էին Նազո, այսինքն՝ մեծ քիթ:

Իտալացի հռչակավոր բանաստեղծ Դանթեն ևս շատ մեծ քիթ է ունեցել: Մեծ քիթն կարևորություն է տվել Նապոլեոն Բոնապարտը: Նա վստահում էր միայն մեծ քիթ ունեցող մարդկանց և բարձր պաշտոնների էր նշանակում այդպիսիներին: *Մասնավորապես*

Մեծ քիթ են ունեցել և ունեցնում շատ հայեր: Հնագույն դրամների վրա դրոշմված դիմանկարների համաձայն, մեծաքիթ են եղել հայ Նովանդունիների և նրանցից վերջնականապես Արտաշեսյանների արքայատան անդամներից շատերը: Մեծ քիթ է ունեցել Տիգրան Բ Մեծ արքայից արքան: *Մ. Կ. Բ. Շահաբադի*

Մեր ժամանակակիցներից մեծ քիթ են ունեցել կոմպոզիտոր Ասեն Բաբաջանյանը, շախմատի աշխարհի չեմպիոն Տիգրան Պետրոսյանը, ժողովրդական դերասան Մհեր Մկրտչյանը, նվաճող Գևորգյանը հայ երեկելիների մեջ շատ են մեծաքիթ այրիքը: *Գրված է Մեսրոպ Մառաշի*

102 6332

«Mesrop» Institute University

07 10799 11 2018 17

Մեծ Բրիտանիայի Լոռդերի պալատի փոխստեղծակ, բարոնուհի Քերոլայն Քոֆսը հայ ժողովրդի մեծագույն բարեկամն է: Նա ամեն ինչով օգնել է արցախահայության մղած ազատագրական պայքարին: 1994-ի փետրվարի 21-ին բարոնուհուն հանձնվել է հայ մեծանուն պատմիչ ԵՂԻՇԵՆԻ անվան առաջին հատուկ մրցանակը՝ «Էթնիկ մաքրության առաջընթացում» գրքի համար:

ԳՐԻԳՈՐ Գ ՊԱՀԼԱՎՈՒՆԻ

Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գրիգոր Գ Պահլավունին գահակալել է 1113—1166 թվականներին: Ամենայն հայոց բոլոր 130 կաթողիկոսների մեջ ամենից երկար գահակալել է ինքր (53 տարի):
Ներսես Շնորհալի Պահլավունու ավագ եղբայրն էր: Նստել է նախ Քեսունի Կարմիր վանքում, 1116-ից՝ Մովքում, 1149-ից՝ Հոռմկլայում: Փորձել է կաթողիկոսարանը փոխադրել Անի, սակայն քաղաքական իրադրությունը խանգարել է:
Թարգմանել է վկայաբանություններ, գրել շարականներ, տաղեր:

	1995					1996				
Երկուշաբթի	3	10	17	24	31	1	8	15	22	29
Յրեքշաբթի	4	11	18	25		2	9	16	23	30
Չորեքշաբթի	5	12	19	26		3	10	17	24	31
Հինգշաբթի	6	13	20	27		4	11	18	25	
Ուրբաթ	7	14	21	28		5	12	19	26	
Շաբաթ	1	8	15	22	29	6	13	20	27	
Կիրակի	2	9	16	23	30	7	14	21	28	

**Հայոց եկեղեցու տոները
ՎԱՐԴԱՎԱՌ**

Եկեղեցու կարևոր տոներից մեկն է Քրիստոսի Այլակերպությունը կամ Պայծառակերպությունը, որը հռչվում է նաև Վարդավառ: Վարդավառ բառի ծագման, ստուգաբանության և նշանակության մասին կան մի քանի կարծիքներ, որոնք միմյանցից տարբերվում են, հիմք ունենալով տոնի բնույթը, և որ աստծու հետ կապված լինելը. ոմանք Վարդավառը կապում են Աստղիկի, ոմանք էլ Անահիտի, շատերն էլ՝ ջրհեղեղի հետ: Ղևոնդ Ալիշանը Վարդավառ բառն արտածում է վարդ բառից և կապում է Աստղիկի տոնակատարության հետ: Գրիգոր Ղափանցյանը կապում է Աստղիկի տոնակատարության հետ: Գրիգոր Ղափանցյանը գտնում է, որ վարդավառ բառը ծագում է խեթական վարդ բառից, որ նշանակում է ջուր, և աբ արմատից, որ նշանակում է լվանալ: Կ. Վ. Մելիք-Փաշայանն իր «Անահիտ դիցունու պաշտամունքը» գրքում վերահիշյալ կարծիքները քննարկելուց հետո եզրակացնում է, որ վարդավառ սանակրիտերեն նշանակում է վարդ՝ ջուր, վառ՝ սրսկել, լվաղավառ սանակրիտերեն նշանակում է վարդ՝ ջուր, վառ՝ սրսկել, լվաղնալ, այսինքն՝ ջրասրսկում: Այսպիսով, պետք է դեն ըցել այն հնացած կարծիքը, ըստ որի Վարդավառն իբր թե կապ ունի վարդի հետ: Վարդավառի մանրամասն ուսումնասիրությունից պարզվում է, որ այն կապված է ջրի պաշտամունքի հետ և ոչ մի աղբյուր չունի վարդի հետ: Վարդավառը տոնվում է հուլիսի կեսերին:

ԱՅԼԵՎԱՅԼՔ

1993 թվականին Երևանի քաղխորհրդի գործկոմի որոշմամբ քաղաքի Կոմերիտամիության անվան այգին վերանվանվել է Վարդավառի այգի, 26 կոմիսարներին՝ Թատերական այգի: •

Մանոթ. Կոմերիտամիության անվան այգին Թոխմախպուրի այգին է, 26 կոմիսարներին՝ Գ. Սոնդոկյանի անվան Թատերանի առջևի այգին, որը հնում կոչվում էր Անդրիական այգի:

ՕԳՈՍՏՈՍ

	1995				1996			
Ծրկուշաբթի	7	14	21	28	5	12	19	26
Ծրեքշաբթի	1	8	15	22	6	13	20	27
Չորեքշաբթի	2	9	16	23	7	14	21	28
Հինգշաբթի	3	10	17	24	1	8	15	22
Ուրբաթ	4	11	18	25	2	9	16	23
Շաբաթ	5	12	19	26	3	10	17	24
Կիրակի	6	13	20	27	4	11	18	25

1990-ի ՕԳՈՍՏՈՍԻ 23-ԻՆ ԸՆԴՈՒՆՎԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀՈԶԱԿԱԳԻՐԸ

Գ Ր Ա Ջ Ը

Գրիգոր Մագիստրոս Պահլավունին բոլոր ժամանակների ամենաբազմաժանր հայն էր: Մտերմական կապեր է ունեցել հայ և ալլազգի երևելի գործիչների հետ: Նրա բարեկամների մեջ էր Կոստանդնուպոլսում ապրող, ազգությամբ արաբ, քաջ հանգաբան, բանաստեղծ ու գիտուն Մանուչեն: Մի անգամ Ղուրանի ու Աստվածաշնչի մասին գրույցելիս, Մանուչեն ասում է, որ Ղուրանն առավել հմայիչ ու գերազանց է, որովհետև գրված է հանգավորումով, իսկ Աստվածաշունչը արձակ ստեղծագործություն է: Մուհամեդի հանձարն այն է, ասում է Մանուչեն, որ Ղուրանն արարել է մի կապով, սողերն ավարտել նույն հանգով:

Պահլավունին վիճում է Մանուչեի հետ, գրազ գալիս և խոստանում չորս օրում հանգամոթման վերահի ամբողջ Մասվածաշունչը:

Մագիստրոսն իրոք չորս օրում ավարտում է այդ գործը, որը կոչվում է «Հազարատողեան», «Մեծ են գործք» կամ «Առ Մանուչեն»: Պոեմը բաղկացած է 1016 տողից, որից Աստվածաշնչի վերապատմույթը կազմում է ուղիղ 900 տող: Քերթվածի մնացած 116 տողը նվիրված է հայոց եկեղեցու պատմությանը՝ Սուրբ Գրիգորից մինչև հայերեն գրերի գյուտն ու թարգմանիչները: Ամբողջ ստեղծագործությունը հորինված է նույնահանգ, բոլոր տողերը վերջանում են ին հանգով: Մանուչեն կարդում է «Հազարատողեանը» և ընդունում, որ ինքր տանուլ է տվել գրադր: «Հազարատողեանի» ամբողջական բնագիրը տպագրված է «Տաղասացություն» գրքում («Տաղասացություն» Գրիգորի Մագիստրոսի Պահլավունիով, Վենետիկ, 1868):

ԳՐԱԿԱՆ ՏԵՐԵՎԱԹԱՓ. 1986—1994

ԵԿԱՆ ՈՒ ԱՆՅԱՆ

ԱՐՔԱՀԱՄՅԱՆ Կարեն Արամի, արձակագիր (12.7.1936, գ. Նորայաս՝ 22 Հոկտեմբերյանի շրջանում— 28.12.1991, գ. Նորայաս):
 ԱԳՂԱՐՅԱՆ Գրանիկ Հովսեփի, բանաստեղծ, հրապարակախոս (23.3.1925, Հալիպ— 30.11.1986, Բեյրութ):
 ԱԹԱՅԱՆ Ռաֆայել Արշակի, արձակագիր, թարգմանիչ (30.10.1907, Նոր Զուղա— 4.12.1990, Երևան):
 ԱԼԱՎԻՐԳՅԱՆ Իսահակ Աերգեյի, արձակագիր, դրամատուրգ, թատերագետ (17.1.1917, Շուշի— 1992-ի սեպտեմբեր, Ստեփանակերտ):
 ԱՂԱՔԱՐՅԱՆ Սուրեն Բարգոլի, գրականագետ (22.1.1922, Ղարաբիխա (Վանաձոր)— 19.3.1986, Երևան):
 ԱՂԱՎԵՆ (Աղավենի Արշակի Գրիգորյան), արձակագիր, թարգմանչուհի (15.7.1911, գ. Տալլար՝ Կարսի մարզում— 3.2.1992, Երևան):
 ԱՄԱՐՅԱՆ Վազգեն Գուրգենի, թարգմանիչ (8.12.1941, Երևան— 27.11.1991, Երևան):
 ԱՄԻՐՆԱՆՅԱՆ Համո Աղիզի, գրականագետ, լրագրող (10.5.1906, գ. Մաշտակ՝ Վասպուրականի Հայոց ձոր գավառում— 13.7.1986, Երևան):
 ԱՅՎԱՋՅԱՆ Եղիշե, արձակագիր (1889—1993-ի սեպտեմբեր, Փարիզ, ապրել է 104 տարի):
 ԱՆԻՐՅԱՆ Ժան Աերգեյի, գրականագետ (6.6.1926, գ. Դաշրուլաղ՝ ԼՂՀ Ասկերանի շրջանում— 20.10.1989, Ստեփանակերտ, Ստեփանակերտում էլ թաղվել է):
 ԱՇՈՏ (Աշոտ Հայրապետի Դադայան), գոսան (12(25).2.1907, ք. Գորիս— 28.1.1989, Երևան, թաղվել է Գորիս քաղաքում):
 ԱՍԱՏՐՅԱՆ Սուրեն Նեկոյի, արձակագիր, ջիմիկոս (1916, գ. Գանի՝ 22 Կոտայքի շրջանում— 1991-ի սեպտեմբեր, Թեհրան):
 ԱՍԱՆՅԱՆ Սիդորի Աերգի, արձակագիր (5.5.1906, գ. Կոպ՝ Մուշի Բուլանքի գավառում— 10.2.1986, Բեյրութ):
 ԱՍՄԱՐՅԱՆ Լեոն Աշոտի, գրականագետ (3.10.1922, գ. Արմավիր՝ 22 Հոկտեմբերյանի շրջանում— 18.3.1993, Երևան):
 ԱՎՐՈՐԱ (Մաթևոս Հովհաննեսի Մուրադյան), բանաստեղծ, երաժշտագետ (5.5.1911, գ. Տղասպար՝ Վանի նահանգի Շատախ գավառում— 27.2.1987, Երևան):
 ԱՐՁՈՒՄԱՆՅԱՆ Աշոտ Մարտիրոսի, արձակագիր, լրագրող (29.5.1913, Շուշի— 15.11.1992, Մոսկվա):
 ԱՐՄԱՆ Արամ (Սուրեն Թորոսի Բամաշյան), բանաստեղծ (28.1.1923, Ալեքսանդրևո— 1991-ի մարտ, ԱՄՆ):
 ԲԱՐԱՅԱՆ Արշալույս Հարությունի, գրականագետ (27.12.1906, գ. Խզրանց՝ 22 Կապանի շրջանում— 30.7.1990, Երևան):
 ԲԱՂՎԱՍՏՐՅԱՆ Նորայր Վելիխանի, բանաստեղծ, լրագրող (1.1.1951, գ. Ղուրգրուլաղ (Կրասար)՝ 22 Աշոցքի շրջանում— 1991-ի հունիս):
 ԲԱՌՆԱԿՅԱՆ Լուսին Աղասիի, արձակագիր, մանկավարժ (24.12.1924, գ. Գուլքեն (Ախուրյան)՝ 22 Ախուրյանի շրջանում— 13.1.1989, Երևան):
 ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ Արարատ Մովսեսի, դրամատուրգ, թատերագետ (5.2.1913, Բաբո— 8.11.1987, Երևան):
 ԲԵՍ Գարեգին (Գարեգին Բալչիի Սարիկյան), արձակագիր, դրամատուրգ, թարգմանիչ (5.1.1910, Շուշի— 19.8.1986, Երևան):
 ԲՈՅԱՋՅԱՆ Լեոն Անդրանիկի, արձակագիր, թարգմանիչ (25.2.1939, Երևան— 1989-ի նոյեմբեր, Երևան):
 ԲՈՒՐՋԱԿՅԱՆ Սուրեն, արձակագիր, թարգմանիչ, հրապարակախոս (1930, Բեյրութ— 1991, Լոս Անջելես՝ ԱՄՆ):

ԳԱԼՍՏՅԱՆ Գալուստ Սարգսի, արձակագիր (15.5.1935, գ. Ղազանչի (Մեղրաշեն))՝
 22 Արթիկի շրջանում— 1994-ի հունվար, Վանաձոր):
 ԳԱՅՍԱՐՅԱՆ Սուրեն Զոհրաբի (Զուրաբի), գրականագետ, թարգմանիչ (25.5.1907, Ալեքսանդրապոլ (Գյումրի)— 1990-ի մարտ, Մոսկվա):
 ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ Գևորգ Լևոնի, դրամատուրգ (15.9.1924, գ. Մաստրա՝ 22 Թալինի շրջանում— 1990-ի ապրիլ, Երևան):
 ԳՐԻԳ Գևորգ (Գևորգ Անանի Գրիգորյան), բանաստեղծ, արձակագիր (11.9.1893, Վաղարշապատ (Էջմիածին)— 6.7.1987, Մոսկվա, Մոսկվայում էլ թաղվել է):
 ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ Սամվել Լուսինյանի, բանաստեղծ, թարգմանիչ (22.4.1907, գ. Շոշ՝ 192 Ասկերանի շրջանում— 5.6.1987, Բաքու):
 ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ Վահան Արմենակի, բանաստեղծ, արձակագիր, թարգմանիչ (11.7.1905, գ. Մեչետու՝ Բուլանջիի գավառում— 22.7.1989, Երևան):
 ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ Վարդան Վահանի, արձակագիր (5.9.1950, Երևան— 26.3.1989, Երևան):
 ԳՆՆԳՈՒԹՎ Սավա (Սավվա) Արտեմի (ՀարուՅյունի), արձակագիր (1912, ՌԴ Կրասնոդարի երկրամասի ք. Արմավիր— 1989-ի օգոստոս, Մոսկվա):
 ԳՆՎԹՅԱՆ Արշիլ (Հրայր) Լուսինյանի, թարգմանիչ, արձակագիր (27.12.1918, Սուրամ ավան՝ Վրաստանի Գորիի շրջանում— 3.2.1987, Թբիլիսի):
 ԴԱՐՅԱՆ Արմեն Լուսինի (Ալֆոնս Աղաբաբյան), արձակագիր, թարգմանիչ (1924, Լուրևա— 1989):
 ԴԱՐՈՆՅԱՆ Սերգեյ Գաբրիելի (Կարպի), գրականագետ (1.4.1925, ք. Խարկով— 23.1.1990, Երևան):
 ԵՂԻՎԱՐԳ (Եղիշե Դավթի Տերտերյան), բանաստեղծ, բանասեր, աստվածաբան, եկեղեցական գործիչ (1910, գ. Կայնամիրան՝ Ռշտունյաց գավառում— 2.2.1990, Երևան):
 ԵՍԱՅԱՆ Դորա Գաբրիելի, թարգմանչուհի (27.10.1926, Վաղարշապատ (Էջմիածին)— 5.4.1994, Երևան):
 ԶԱՐՅԱՆ (Ղազանչյան) Ռուբեն Վարսսի, գրականագետ, թատերագետ (1.9.1909, Ալեքսանդրապոլ (Գյումրի)— 2.2.1994, Երևան):
 ԶԱՐՅԱՆ Պետրոս Կարապետի, արձակագիր, դրամատուրգ (6.12.1903, Կ. Պոլիս— 29.1.1986, Մարսել, թաղվել է Փարիզում):
 ԹԱԹԵՎՅԱՆ Շահեն Ստեփանի, արձակագիր (1.10.1924, Թիֆլիս— 19.3.1992, Երևան):
 ԹԵՎՈՍՅԱՆ (Մելքոնյան) Պարույր Եղիշի, առակագիր (24.1.1928, գ. Մեծ Պարենի՝ 22 Սախտակի շրջանում— 3.11.1993, Երևան):
 ԲՆԿՐՅԱՆ Սոնա (Սոնա Արփիարի Տեր-Մարգարյան-Թեկրյան), արձակագիր, լրագրող, դերասանուհի (24.11.1918, Կ. Պոլիս— 21.7.1986, Նյու Յորք):
 ԹՈՎԻԿ Բաղդասար (Բաղդասար Թովմասի Թովմասյան), արձակագիր, երգիծաբան (1901-ի մայիս, գ. Հնդստան՝ Վասպուրականի Հայոց ձոր գավառում— 1994-ի ապրիլ, Երևան):
 ԹՈՐԳՈՍՅԱՆ (Դեղտրիկյան) Երրոն Հակոբի, արձակագիր (15.12.1896, ք. Վան— 5.4.1986, ք. Թբիլիսի):
 ԻՇԽԱՆ Մուշեղ (Մուշեղ Սրապիոնի Ճենտերեճյան), բանաստեղծ, արձակագիր, դրամատուրգ (1914, ք. Սիվրիհասար— 12.6.1990, Բեյրութ):
 ԼՈՒՍԵՆՅ Աշոտ (Աշոտ Դուկասի Ղարապետյան), բանաստեղծ, թարգմանիչ (11.9.1911, գ. Հավարիկ՝ Ելիզավետպոլի նահանգի Արեշի գավառում— 26.4.1986, Երևան):
 ԽԱՆԳԱՍՏԻՐ Լուսիկ (Լուսիկ Միսակի Խանդամբյան), արձակագիր, երգիծաբան (1915, ք. Երզնկա— 28.4.1986, ք. Մաղկաձոր, Մաղկաձորում էլ թաղվել է):
 ԽՈՒՂՈՂՎ Գևորգի (Գևորգ Կոստանդինի Խալափյան), արձակագիր (9.9.1914, ք. Շամախի— 1991-ի հունվար, Լենինգրադ (Մանկու Պետերբուրգ):
 ՄԱՌՈՒԿՅԱՆ Անդրանիկ Թորոսի, բանաստեղծ, արձակագիր, հրապարակախոս (1913, ք. Կյուրին— 23.5.1989, Փարիզ):

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

	1995				1996				
Երկուշաբթի	4	11	18	25	2	9	16	23	30
Երեքշաբթի	5	12	19	26	3	10	17	24	
Չորեքշաբթի	6	13	20	27	4	11	18	25	
Հինգշաբթի	7	14	21	28	5	12	19	26	
Ուրբաթ	1	8	15	22	6	13	20	27	
Շաբաթ	2	9	16	23	7	14	21	28	
Կիրակի	3	10	17	24	1	8	15	22	29

Սեպտեմբերի 21-ը Հայաստանի Անկախության հանրապետության օրն է (ոչ աշխատանքային օր):

1991-ի սեպտեմբերի 2-ին հռչակվեց Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը:

Հայոց եկեղեցու տաճեր

ԽԱԶՎԵՐԱՅ

Խաչվերացի տոնը հաստատված է խաչի գերեզարձը պանծացնելու և միաժամանակ խաչի զորութիւնը պանծացնելու համար: 610 թվականին Խոսրով Բ Փարուկի թագավորը հարձակվում է Բյուզանդիայի վրա. 614 թվին գրավում Երուսաղեմը: Համարյա թե կործանվում է ամբողջ քաղաքը, 50 հազար հոգի սպանվում են և 30 հազար հոգի աքսորվում: Հերակլ կայսրը (610—641) խաչափայտը ազատագրելու համար հարձակվում է պարսիկների վրա: Նրա բանակի մի մասն էին կազմում նաև Հայաստանի հունական բաժնի զնդերը՝ զորավար Մեծ Գնունու ղեկավարությամբ: Կայսրը նվաճում է Պարսկաստանը և ստիֆունում է խաչադրության դաշն կնքել: Դաշինքի կարևոր կետերից մեկն էր խաչափայտի վերադարձը: Հերակլ կայսրը, խաչափայտն առնելով, էր խաչափայտի վերադարձը: Հերակլ կայսրը, խաչափայտն առնելով, Փոնախ տանում է Կ. Պոլիս և այնտեղից փոխադրում մեծ հանդիսություններ և խաղրության ժամանակ տեղի են ունենում մեծ հանդիսություններ և խաղրության արարողություններ: Այս դեպքի հիշատակը հավերժացրեցին հայաստանում է խաչվերացի տոն (սեպտեմբերի 14) բուրբ քրիստոնյա եկեղեցիներում: Հայոց եկեղեցին Խաչվերացը տոնակատարում է սեպտեմբերի 14—17-ի ընթացքում հանդիպող կիրակի օրը:

ԵԿԱՆ ՈՒ ԱՆՑԱՆ

ԿԱԳՐԱՄԱՆՈՎ (Ղահրամանյան) Ներսես Ոսկանի, Թատերագետ (23.3.1910, Բաբու— 29.11.1987, Երևան):

ԿԱՐԱԳՅՈՉՅԱՆ (Լևոն Հայկազի, դրամատուրգ (29.5.1913, Երևան— 25.2.1986, Երևան):

ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ Տիգրան Արշամի, գրականագետ, Թարգմանիչ (14.8.1922, Նոր Բայազետ (Կամո)— 4.5.1990, Երևան):

ԿՈՒՆՆՅԱՆ Ֆեոդոր Ավիսի (Բարխուդարյան Քաղնու Ավետիսի), արձակագիր (3.10.1924, Մոսկվա— 1988-ի հոկտեմբեր, Մոսկվա):

ԿՈՐՏԻՅԱՆ Ստեփան Միհրանի, արձակագիր, լրագրող (1908, ք. Բուրսա— 19.3.1986, Երևան):

ՀԱՄԱԶԱՍՊՅԱՆ Վարդգես Եղիշի, պատմաբան (23.5.1911, ք. Վաղարշապատ (Էջմիածին)— 9.2.1992, Երևան):

ՀԱՋԻԵ ՋՆԴԻ (Ջուուրի Հաջիե Ջնդի), արձակագիր, գրականագետ (18.3.1908, ք. Յամանյար՝ Կարսի մարզում— 1.5.1990, Երևան):

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ Միքայել Արտեմի, բանաստեղծ (27.10.1918, Շուշի— 24.10.1987, Երևան):

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ Սուրեն Սողոմոնի, Թատերագետ (11.11.1909, ք. Բաթում— 6.12.1989, Երևան):

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ Վաչե (Վաչագան) Գևորգի, դրամատուրգ (4.4.1900, ք. Կոշ՝ ՀՀ Աշտարակի շրջանում— 5.11.1986, Երևան, Թաղվել է հայրենի Կոշ գյուղում):

ՀԵՐՅԱՆ (Հերկելյան) Պետրոս (Պետիկ), բանաստեղծ, արձակագիր (1954, ք. Այն-ճար՝ Լիբանանում— 1986):

ՀՅՈՒՍՅԱՆ Մինաս Գրիգորի, գրականագետ (15.2.1903, ք. Վան— 7.2.1984, Երևան):

ՀՈՎԱԿԻՄՅԱՆ Հրայր Մեսրոպի, Թատերագետ (16.11.1908, ք. Օշական՝ ՀՀ Աշտարակի շրջանում— 20.1.1990, Երևան):

ՀՈՎՀԱՆԻՍՅԱՆ Տանյա Տաճատի, բանաստեղծուհի (20.5.1947, ք. Այգարաց՝ ՀՀ Ախուրյանի շրջանում— 7.12.1988, Լենինական (Գյումրի), երկրաշարժի զոհ):

ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ Գարեգին Եղիշի, գրականագետ (1.5.1914, ք. Անթար՝ ՀՀ Իջևանի շրջանում— 3.8.1993, Երևան):

ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ Դավիթ Արամյանի, բանաստեղծ (1.7.1971, Երևան— 30.7. 1989, Երևան):

ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ Վոսմ Միքայելի, բանաստեղծ, Թարգմանիչ (15.5.1925, ք. Ներքին Քալին (Դաշտաղեն)՝ ՀՀ Քալինի շրջանում— 1991, Թաղվել է հայրենի Դաշտաղեն գյուղում):

ՀՐԱՀԱՆ Հրանտ (Հրանտ Խաչիկի Նաղարյան), արձակագիր, դրամատուրգ, Թարգմանիչ (28.2.1938, ք. Աղաբաղաբ— 16.4.1989, Երևան):

ՀՐԱԶՅԱՆ Խաչիկ (Խաչիկ Քաղնու Մեսրոպյան), բանաստեղծ, արձակագիր, Թարգմանիչ (1.7.1912, ք. Նորաշեն՝ ՀՀ Արտաշատի շրջանում— 28.5. 1989, Երևան):

ՀԱԶԱՆՉՅԱՆ Վարդան Վահանի, գրականագետ, Թարգմանիչ (22.10.1907, ք. Վան— 1990-ի հունվար, Երևան):

ՀԱԼԱԶՅԱՆ Կիմ Տոլալի, արձակագիր, Նրապարակաբոս, լրագրող (5.9.1935, ք. Կարծախ՝ Վրաստանի Հանրապետության Ախալքալաքի շրջանում— 19.4.1988, Երևան):

ՀԱՆԱԼԱՆՅԱՆ Հովհաննես Տիգրանի, գրականագետ (19.12.1911, ք. Ախալքալա— 1994-ի մարտ, Երևան):

ՀԱՓՎԱՆՅԱՆ Հրայր Նիկիտի, դրամատուրգ, ռեժիսոր (14.11.1923, Ջալալօղլի (Ստեփանավան)— 14.8.1988, Երևան, Թաղվել է Կոմիտասի անվան զբոսայգու պանթեոնում):

ՀՈՒԿԱՍՅԱՆ Հովհաննես Արամի, բանաստեղծ, արձակագիր (29.12.1919, ք. Թավ-բիղ— 27.7.1991, ք. Նոր Հովիտու՝ ԱՄՆ):

ՀՈՒԿԱՍՅԱՆ Պատվական Միքայելի, արձակագիր (21.9.1934, ք. Սիլվանա՝ ՀՀ Աղսթքի շրջանում— 7.12.1988, Լենինական (Գյումրի), երկրաշարժի զոհ):

ՄԱՆՍՈՒԳՈՎ Նադր Խոզոյի, արձակագիր (1.1.1907, ք. Ներքին Ղարախուղ (ՀՀ Մարտունի պման)— 1990-ի մարտ, Երևան):

ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ Լևոն Խանաևի, արձակագիր, լրագրող (14.7.1938, ք. Թորոս՝ ՀՀ Աղսթքի շրջանում— 6.3.1992, Երևան):

ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ Գրիգոր Գևորգի, բանաստեղծ, արձակագիր (11.3.1921, ք. Վաղարշապատ— 7.12.1991, Մոսկվա, Թաղվել է Երևանում):

ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ Մելիքսեթ Գևորգի, գրականագետ (16.12.1932, Լենինական (Գյումրի)— 18.3.1994, Երևան):

ՄԵՔԱՅԵԼՅԱՆ Լյուդվիգ Արսենի, դրամատուրգ, արձակագիր (17.9.1905, ք. Բայ-բաղտար՝ Կարսի մարզում— 1987-ի հոկտեմբեր, Լենինական (Գյումրի):

ՄԵՆԹԱՐՅԱՆ Արտաշես Գարեգիլի, գրականագետ (4.11.1918, Թիֆլիս— 10.8.1986, Թբիլիսի):

ՄԿՐՏՅԱՆ Հարություն Գարեգիլի, արձակագիր, գրականագետ (15.4.1903, ք. Փայխենը՝ Արճեշի գավառում— 15.11.1992, Երևան):

ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ Վարդգես (Վարդսյան) Կարապետի, դրամատուրգ, լրագրող (10.11.1935, Լենինական (Գյումրի)— 7.12.1988, Լենինական (Գյումրի), երկրաշարժի զոհ):

ՆԱՐՅԱՆ (Նազարեթյան) Մուշեղ Խաչատուրի, բանաստեղծ, Թարգմանիչ, գրականագետ (21.6.1915, Ալեքսանդրապոլ (Գյումրի)— 11.7.1986, Երևան):

ՆԱԶԵՆ (Շահեն Եղիգորի Սարգսյան), գուսան (14.9.1909, ք. Ղուրբուլպաղ (Կրասար)՝ ՀՀ Աղսթքի շրջանում— 17.12.1990, Երևան):

ՆԱՉՈՒՄՅԱՆ Բարիկ Միքայելի, արձակագիր, լրագրող, Թարգմանիչ (23.2.1906, ք. Գիլիշան— 16.2.1992, Երևան):

ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ Էլիզ Սողոմոնի, գրականագետ (13.11.1909, ք. Բալբեբեի— 1990-ի ապրիլ, Երևան):

ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ Վարդգես Համազասպի, արձակագիր, լրագրող, դրամատուրգ (9.8.1932, ք. Աշտարակ— 15.4.1994, Երևան, Թաղվել է Աշտարակում):

ՔԻՊՐՅԱՆ Արշակ Արշակի Սարգսի, բանաստեղծ, արձակագիր, դրամատուրգ (5.4.1906, Ջախարովկա (ք. Ամտղու Արխագիայի Գուրիփշի շրջանում)— 10.8. 1989, ք. Սուխում):

ՍԱՀԱՆ Համո (Հմայակ Սահակի Գրիգորյան), բանաստեղծ, Թարգմանիչ (14.4.1914, ք. Լոր՝ ՀՀ Սիսիանի շրջանում— 16.7.1993, Երևան, Թաղվել է Կոմիտասի անվան զբոսայգու պանթեոնում):

ՍԱՀԱԿՅԱՆ Պարույր Տիգրանի, գրականագետ (22.2.1922, ք. Դարդալու (Այգե-վարդ)՝ ՀՀ Արտաշատի շրջանում— 12.8.1993, Երևան, Թաղվել է Իր հայրենի Այգե-վարդ գյուղում):

ՍԱՐԳՍՅԱՆ Զավեն Հարությունի, արձակագիր (1.3.1927, ք. Ջալու՝ ՀՀ Ախուրյանի շրջանում— 1990-ի մարտ, Երևան):

ՍԱՐԳՍՅԱՆ Սաքո Հովհաննեսի, բանաստեղծ, արձակագիր, գրականագետ (5.5.1916, Երևան— 1989-ի փետրվար, Երևան):

ՍԱՐԳՍՅԱՆ Սերոբ Հակոբի, դրամատուրգ, Թատերագետ (12.4.1909, ք. Ջարանց՝ Վասպուրականի Արճակի գավառում— 29.10.1990, Երևան):

ՍԵՎԱՆ Գեղամ Լևոնի, արձակագիր, գրականագետ (8.1.1926, Ստամբուլ— 9.5.1991, Երևան):

ՍԵՎՈՅԱՆ Հրայրի եղբայրի, բանաստեղծ, Թարգմանիչ (27.9.1931, ք. Ներքին Սեփրի՝ ՀՀ Մարտունու շրջանում— 16.7.1993, Երևան):

Գյուղապետ (Վարդենիկ՝ ՀՀ Մարտունու շրջանում) Գառնիկ Խաչատուրի, գրականագետ (14.2.1909, ք. Մամախաթան՝ Գեղարքի գավառում— 30.6.1989, Երևան):

ՎԱՐԳԱՆՅԱՆ Վիկտոր Վարդանի, բանաստեղծ, մանկագիր, դրամատուրգ (5.12.1910, ք. Բիբլիս— 1988-ի հունվար, Երևան):

ՎԱՐԳԱՊԵՏՅԱՆ Արիֆիկ Ղուկասի, Թարգմանչուհի (12.11.1912, ք. Բողոմբովկա— 1994-ի հունվար, Երևան):

ՎԵՐԳՅԱՆ Բողոմբ Հակոբի, արձակագիր, բանասեր (20.9.1919, ք. Բեղում Սարով (Հյուսիսային Արցախ)— 1.12.1992, Երևան):

ՎԵՐԽԱԶՑԱՆ Վերդի (Վերդի Առաքելի հայատրյան), բանաստեղծ, մանկավարժ (15.5.1915, գ. Բաղարա՝ ԼՂՀ Ասկերանի շրջանում— 8.10.1986, գ. Բաղարա):

ՔԱԼԱՆԹԱՐՅԱՆ Արտաշես Փիրաղայի, արձակագիր, Լեզիծարան, դրամատուրգ, թարգմանիչ (16.9.1931, Երևան—23.2.1991, Երևան):

ՔՈՉԱՐՅԱՆ Մելիք Քաղեոսի, դրամատուրգ (1.5.1911, գ. Ալափարբ՝ ՀՀ Հրազդանի շրջանում— 16.1.1992, Երևան):

ՕՎՅԱՆ Վազգեն (Վազգեն Գարեգինի Օհանջանյան), բանաստեղծ, արձակագիր, դրամատուրգ (6.1.1932, գ. Դաշուշեն՝ ԼՂՀ Ասկերանի շրջանում— 22.2.1987, Ստեփանակերտ):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՐԱՏԱՆԻ

Ինչպես որ լեռների կատարները բարձրանալիս փոփ են երևում ֆաղաֆներն ու պարիսպները դաշտավայրերում, մարդիկ էլ երևում են մրջյունի չափ, այդպես էլ երբ ելնում են գիտելիքների ու իմաստությունների բարձունքները՝ քեզ ոչինչ է թվում երկրային ամեն բան. փոփ ու արհամարհելի են ճերմում ամեն ինչ՝ մեծություն, փառք և զորություն, և այն ամենը, ինչ նման է սրանց :

ԲԱՐՍԵՂ ՄԱՇԿԵՎՈՐՅԻ ՃՈՆ
(13-րդ դար)

Մանր. Հրաչյա Աճառյանն իր գրքում մեջբերելով այս խրատանին, գրում է, որ այն եզիկ է իր կլանքի նշանաբանը (տես՝ Հայոց անձնանունների բառարան, հատոր Ա, Ե., 1942, էջ 397):

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

	1995					1996				
Երկուշաբթի	2	9	16	23	30		7	14	21	28
Երեքշաբթի	3	10	17	24	31	1	8	15	22	29
Չորեքշաբթի	4	11	18	25		2	9	16	23	30
Հինգշաբթի	5	12	19	26		3	10	17	24	31
Ուրբաթ	6	13	20	27		4	11	18	25	
Շաբաթ	7	14	21	28		5	12	19	26	
Կիրակի	1	8	15	22	29	6	13	20	27	

Վաղամեռիկ բանաստեղծ Դավիթ Հովսեփյանն ապրեց ընդամենը 18 տարի: Այս բանաստեղծությունը նա գրել է 15 տարեկանում:

ԴԱՎԻԹ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ

ՉԶԱՄԹՈՒՐՎԱԾ ՇՐՔՈՒՆՔՆԵՐ

Ինչ փուլք, թե ո՞նես շուրթեր գեղեցիկ,
Որ չեն համբուրվել գեթ իսկ մեկ անգամ,
Թե ասես, իբր թո մայրենին ես պահում շուրթերով.
Կասեմ՝ ճիշտ չէ դա,
Խոսելու համար լեզու են տվել, և ոչ թե շուրթեր,
Դրանք տրված են, որ համբույր առնեն,
Մեղմիկ համբույր տան իրարու հպմամբ.
Ո՞ւմ են պետք, ասա, այն շրթունքները,
Որ չեն համբուրվել գեթ իսկ մեկ անգամ...

ԽԻՉԱԽ ՀՍՅՈՒՂԻՆ

Ինչպես հաղորդում է «Ազգ» օրաթերթը (1994-ի ապրիլի 7), Ստեփանակերտի բնակչուհի Մարգարիտ Սարգսյանը ոչնչացրել է հակափակորդի 37 զինվոր, իսկ վերջում, երբ ազդերին երբ շրջապատել են նրան, պայթեցրել է ինքն իրեն, թշնամու 7 զինվորների հետ:
Հայոց պատմության հինգհազարամյա տարեգրության մեջ սա նախագեղար շունեցող խիզախություն է, երբ հայուհին ոչնչացնում է թշնամու 44 զինվոր:

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Եկեղեցին հայկական ծննդավայրն է հողվույս՝ Ինչպես քարայր մը ընդարձակ, պարզ ու խորունկ, մովթ ու լույս: Իր գավիթովն հյուրընկալ, իր լայն բեմով ու հեռուն: Կանգնած իր լուռ խորանով՝ որ կարծես նավ մը է ծփուն:

Եկեղեցին հայկական էս աչքս դոց կը տեսնեմ Ու կը շնչեմ, կը լսեմ իր Հիսուսով մանկաղեմ, Իր սեղանեն մխացող բույա-բույա խունկերով եվ իր պատերը ցնցող աղոթքներով ալեխոով...

Եկեղեցին հայկական բարձր բերդն է հավատքին Իմ պապերուս՝ որ հողեն զայն քար առ քար հանեցին Ու երկիրքեն իջուցին զայն ցող առ ցող, ամպ առ ամպ, Ու թաղվեցան անոր մեջ հանդարտությամբ, հեզությամբ...

Եկեղեցին հայկական մեծ վարագույր մը է բանված, Որուն նտն սկիհին մեջ կիջնե ինքը Աստված, Որուն առջև գլխահակ կուգա իմ ազգս ամբողջ Հաղորդիլ անցյալին հաց ու գինով կենսատոցը:

Եկեղեցին հայկական ծովուն դիմաց այնկոծ նավահանգիստ մը է խաղաղ, ցուրտ գիշերին՝ հուր և բոց՝ Ու տոթակեց ցերեկին՝ անտառ մըն է բստվերտտ, Ուր շուշաններ կը ծաղկին՝ Շարականի գետին մոտ...

Եկեղեցին հայկական՝ մեն մի քարին տակ գետնի... Դեպ ի երկինք բարձրացող զաղտնի ճամփա մը ունի... Եկեղեցին հայկական հայ հոգիին և մարմնույն Զրահանդերձն է փալտուն, մինչ իր խաչերն են դաշույն:

Եվ զանգակներն են բոմբյուն և երգն է միշտ հաղթություն...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՐԱՏԱՆԻ

Իմաստուն կարելի է համարել այն մարդուն, որը բիշ է խոսում, շատ է լսում և տգետի դիմաց լուռ է:

Հանգիստ ապրելու համար իմաստունը մարդկանց խորհուրդ է տալիս արհամարհել երեք բան. անմիտների խոսքերը, նախանձող-ների ատելությունը, տգետների լրբությունը:

Մուլլի հետ ճամփա գնացողը ժամանակին տեղ չի հասնի:

1995

1996

Երկուշաբթի	6	13	20	27	4	11	18	25
Երեքշաբթի	7	14	21	28	5	12	19	26
Չորեքշաբթի	1	8	15	22	29	6	13	20
Հինգշաբթի	2	9	16	23	30	7	14	21
Ուրբաթ	3	10	17	24	1	8	15	22
Շաբաթ	4	11	18	25	2	9	16	23
Կիրակի	5	12	19	26	3	10	17	24

ՆՈՅՆՄԲԵՐԻ 7-Ը ԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՕՐՆ Է:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱՓՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՆԳԻՆՔԱՆՔԸ

ՔՈՂ. շղարշն նուրբ ծածկոց, որ պատարագի ժամանակ, պցվում է նորոժ հայրապետի գլխին: Տեր-Իսրայելի «Յայսմավուրքում» այն կոչվում է «ոսկեթել ծայրերով քող»: Վավերագրերը հաստատում են, որ Հոռմի քաղաքապետը քող է ուղարկել Հայոց կաթողիկոս Գրիգոր Գ Պահլավունուն: Ժամանակին քողը փոխարինել է խույրին, որը կաթողիկոսի համար նույնն է, ինչ թագը թագավորի համար: Միով բախիվ քողը կաթողիկոսական իշխանության խորհրդանշանն է:

ՆԱՓՈՐՏ կամ ՇՈՒՐՋԱՌ, կիսաձվաձև վերնազգեստ, որ ուսից իջնելով ծածկում է իրանը, կրծքի մոտ ամրացվում ճարմանդով: Կաթողիկոսը կրում է բազմախաչ նախորտ:

ԿՈՆՔԾՈՆ. հայրապետական ոսկեթել զարդ՝ տարանկյուն զուգահեռագծի ձևով, որ իբր հովվական մախաղ կամ խորհրդանշան Հիսուսի զննչակին, գոտիի ձախ կողմից կախ ընկած իջնում է ծնկի վրա:

ԱՄԱ, ասա է կոչվում հայրապետի խաչազուլիս գավազանը: ՄԱՏԱՆԻ. սա կաթողիկոսը կրում է այ մատնեմատին: Ստեփանոս Օրբելյանն այն անվանում է վավերական:

ՎՅՂԱՐ. գլխի սրածայր ծածկույթ, զույնը՝ միշտ սև, նյութը՝ ասվե: Ռուսական կայսրության տարիներին Ամենայն հայոց կաթողիկոսնե-րի վեղարի վրա որպես հավելում լինում էր մի խաչ, որ իբրև պատվո շան շնորհում էին ռուսական ցարերը նորընտիր կաթողիկոսներին:

ՂԵԿՏԵՄԲԵՐ

1995

1996

Երկուշաբթի	4	11	18	25	2	9	16	23	30
Նրեքշաբթի	5	12	19	26	3	10	17	24	31
Չորեքշաբթի	6	13	20	27	4	11	18	25	
Հինգշաբթի	7	14	21	28	5	12	19	26	
Ուրբաթ	1	8	15	22	6	13	20	27	
Շաբաթ	2	9	16	23	7	14	21	28	
Կիրակի	3	10	17	24	31	1	8	15	22

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 7-Ը 1988 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍՊԻՏԱԿԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐՃԻ ԶՈՒՆԵՐԻ ՀԻՇՄԱՍԿԻ ՕՐԵ Է:

ՄՈՆԹԵՆ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ

Արցախի լեզենդար հերոս Մոնթեն Մելքոնյանը զոհվել է 35 տարեկան հասակում:

Նրա հայրը՝ Չարլզ Մելքոնյանը, կահույքագործ է, այժմ՝ թողալառու: Մոնթենի մայրը՝ տիկին Զաբել Մելքոնյանը, ուսուցչուհի է, կինը՝ Սեդան, 30 տարեկան է, ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը: Մոնթենի եղբոր անունը Մարգար է:

Մոնթեն լեզունների հանդեպ հատուկ տաղանդ ունեցող երիտասարդ էր, գիտեր մի քանի լեզուներ, այդ թվում՝ ճապոներեն: Սովորել է Բերկլիի Կալիֆոռնիայի և Անգլիայի Օքսֆորդի համալսարաններում: Ուտի տակ է տվել աշխարհի կեսը. եղել է ԱՄՆ-ի բազմաթիվ բաղաժնեկրում, Մեծ Բրիտանիայում, Ճապոնիայում, Հարավային Կորեայում, Ռիո դե Ժանեյրոյում, Կամբոջայում, Քաիլանդում, Թուրքիայում, Արևմտյան Հայաստանում (իր պապենական ծննդավայրում), Իրանում, Բելյուժում, Ֆրանսիայում: 1985-ին Ֆրանսիայում դատվել է ահաբեկչության մեղադրանքով և բանտարկվել 4 տարի: 1990-ին ազատվել է բանտից, մեկնել Արցախ և զբսևորել իրեն որպես դշուցազուն այր: Նշանակվելով ԼՂՀ Մարտունու զորաթևի հրամանատար՝ նա կարգուկանոն հաստատեց բանակում: 11 օրում նրա զորաբանակը 1500 կմ² տարածք ազատագրեց թշնամուց: Այս ուղամանակատում էլ թշնամու գնդակից զոհվեց 1993-ի հունիսի 12-ին: Նրա աճյունը փոխադրվել է Երևան և թաղվել Ազատամարտիկների գերեզմանատանը: Մոնթեն Մելքոնյանի թաղմանը մասնակցել է 100 հազար մարդ:

ԳԱԼԿ ԲԱՐԻ, ՆՈՐ ՏԱՐԻ,

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅՈՒՆ ԲԵՐ ՀԱՅՈՑ ԲԱԶՄԱԶՍԱՐՁԱՐ ՀՈՂԻՆ

ՕՐԱԳՈՂՅ ԵԱՐԱՔՎԱ ԱՆԽՐԱԾԻՑ ՕՐԴ ՈՐՈՇԵՂՈՒ ԽԱՄԱՐ

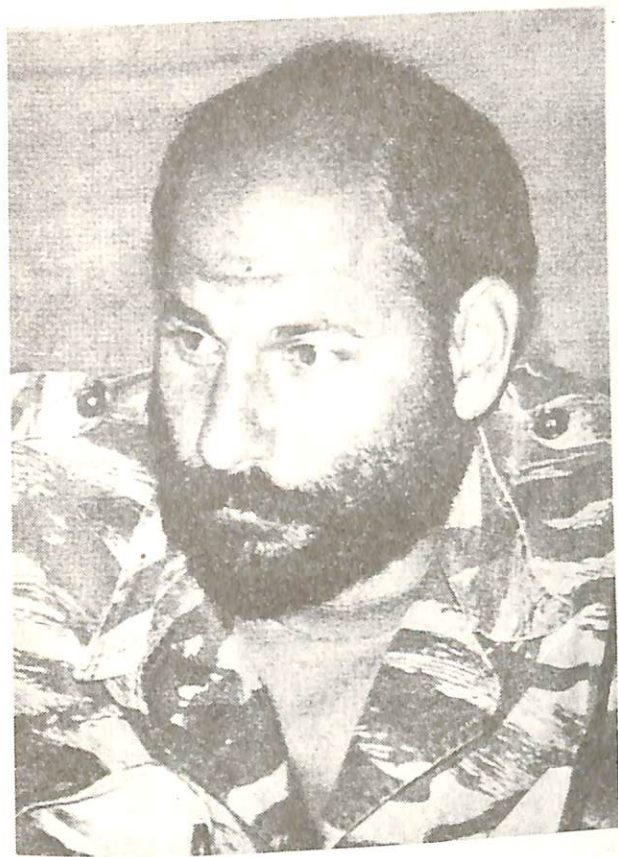
Որոշագի իմանանք, թե արժե սարկ այս կամ այն օրը Եարաքվա ինչ օր է (օրինակ 1997 թվականի Մարտի 30-ը): Սկզբում «Տարիներ» սյունակի սակ զսնում ենք 1997-ի վերջին երկամիշտ 97-ը ես նույն տղի աղոթյալը «ամիսներ» սյունակի Մաւր ամսվա սակ կարդում ենք 6 թիվը: 6 թվին ավելացնում ենք որոնվող 30-ը, սաանում 36: Ելծմ երտղ «Օրեր» սյունակի աղոտակում զսնում ենք 36-ը: Նայն տղի դիմաղ՝ ձախ կողմում կարդում ենք Կիրակի: Ուրտն 1997 թվականի Մարտի 30-ը Կիրակի է:

Տարիներ 1801-1900	1901-2000	Ամիսներ											
		Հ.	Փ.	Մ.	Ե.	Մ.	Հ.	Հ.	Օ.	Ս.	Հ.	Ն.	Դ.
01	29 57 85	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
02	30 58 86	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
03	31 59 87	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
04	32 60 88	0	3	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
05	33 61 89	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
06	34 62 90	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
07	35 63 91	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
08	36 64 92	5	1	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
09	37 65 93	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
10	38 66 94	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
11	39 67 95	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
12	40 68 96	3	6	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
13	41 69 97	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
14	42 70 98	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
15	43 71 99	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
16	44 72	1	4	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
17	45 73	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
18	46 74	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
19	47 75	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
20	48 76	6	2	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
21	49 77	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
22	50 78	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
23	51 79	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
24	52 80	4	0	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
25	53 81	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
26	54 82	0	3	3	6	2	4	6	2	5	0	3	5
27	55 83	1	4	4	0	4	5	0	3	6	1	4	6
28	56 84	2	5	6	2	1	0	2	5	1	3	6	1

Օրեր

Կիրակի	1	3	15	22	29	36
Երկուշաբթի	2	9	16	23	30	37
Նրեքշաբթի	3	10	17	24	31	
Չորեքշաբթի	4	11	18	25	32	
Հինգշաբթի	5	12	19	26	33	
Ուրբաթ	6	13	20	27	34	
Շաբաթ	7	14	21	28	35	

Գեղարվեստական խմբագիր՝ Մ. Ա. Գանջալյան
Ավագ տեխնիկական ճ. ճ. վարժապետական
վերստուգող սրբագրիչ՝ Ն. Պ. Անանիյան

Ա.ՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆ ՄՈՆԹԵ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ (ԱՎՈ)

Հանձնված է շարվածքի՝ 19.07.94 թ.: Պատրաստված է տպագրության՝ 6.09.94 թ.:
Թուղթ՝ տպագրական N 1: Տորմատ՝ 84 x 60: Տառատեսակ՝ Գրքի սովորականը:
Տպագրական 2 մամուլ: Պատ. 504: Տպագր.՝ 20.000: Կինը՝ պայմանագրային:
22 կառավարությանն առնիթեր հրատարակչական գործերի վարչության Արտուշատի
ք. տպարան:

«ՄԵԶՅԱՆ» հրատարակչություն

